

Een nagelaten bekentenis

Marcellus Emants

Uitgeverij Diderot

ISBN: 9789403728711

Een nagelaten bekentenis

Mijn vrouw is dood en al begraven.

Ik ben alleen in huis, alleen met de twee meiden.

Dus ben ik weer vrij; maar wat baat me nu die vrijheid?

Ten naastenbij kan ik krijgen, wat ik sinds twintig jaar - ik ben vijf en dertig - verlangd heb; maar thans durf ik 't niet nemen en zoo heel veel zou ik er toch niet meer van genieten.

Ik ben te bang voor elke opwindung, te bang voor een glas wijn, te bang voor muziek, te bang voor een vrouw; want alleen in mijn nuchtere morgenstemming ben ik me zelf meester en zeker te zullen zwijgen over mijn daad.

Toch is juist die morgenstemming ondraaglijk.

In geen mensch, geen werk, geen boek zelfs eenig belang te stellen, doel- en willoos om te dwalen door een leeg huis, waarin alleen het onverschillig schuwe gefluister van twee meiden rondwaart als het verre gepraat van bewakers om de cel van een afgezonderde krankzinnige, nog maar aan één ding te kunnen denken met het laatste beetje begeerte van een uitgedoofd zenuwleven en voor dat ééne ding te sidderen als een eekhoortje voor de fascineerende blik van een slang... hoe houd ik zoo'n afschuwelijk leven dag in dag uit, ten einde toe, nog vol?

Zoo dikwijls ik in de spiegel kijk - nog altijd mijn gewoonte - verbaast het me, dat zoo'n bleek, tener, onbeduidend mannetje met doffe blik, krachteloos geopende mond - velen zullen zeggen: dat mispunt - in staat is geweest zijn vrouw.... de vrouw, die hij op zijn manier toch lief heeft gehad..... te vermoorden.

En toch is 't waar..... even waar, als dat ik met de grootste leukheid het gejammer van mijn schoonouders heb aangehoord, dat ik volmaakt kalm naast de oude man en tegenover mijn zwager, door de volle straten heen, achter Anna's lijk naar het kerkhof ben gereden, dat ik met droge oogen de kist in het graf heb zien neerdalen, de verpletterde vader naar zijn diep bedroefde vrouw terugkeeren en dat ik nu weer t'huis.... in dit huis, waar alles nog van haar spreekt..... zonder smart, zonder wroeging en ook zonder blijdschap, zonder hoop omdool.... alleen maar bang, bang voor elk geluid, bang vooral voor mijn eigen stem.

Soms - bijv. 's nachts, of wanneer ik me verbeeld, dat iemand achter de deur me beluistert - moet ik hardop uitroepen: ik heb haar vermoord!

Trillend van angst en plotseling doorkild open ik dan dadelijk alle deuren, doorzoek ik alle kasten om zeker te zijn, dat mijn geheim nog altijd niet verraden is.

Vind ik dan zelf mijn daad zóó buitengewoon, zóó ongehoord, zóó vreeselijk? Ach neen; daarvoor heeft zich alles veel te geleidelijk aaneengeschalkeld.

Sluit ik mijn oogen en leef ik mijn leven nog eenmaal in gedachten door, dan is 't me volkomen duidelijk, hoe ik allengs zoover ben gekomen. Ik heb zoo'n dwingende lust dit eens te vertellen, dat ik 't voor de veiligheid maar op zal schrijven.

Het moet er uit! Misschien zal ik 't dan beter kunnen zwijgen en.... mogelijk zijn er mensen, of zullen er mensen

komen, wie mijn levensproces belang inboezemt. Wie weet hoevelen net als ik zijn, die t' pas beseffen zullen, wanneer zij zich aan mij hebben gespiegeld.

*
**

Om te doen begrijpen, hoe verschillend ik me zelf voorkom van de overgrootte meerderheid der menschen, is 't niet genoeg, dat mijn bekentenis aanvangt met de dag, waarop ik mijn overleden vrouw leerde kennen. Ik moet opklimmen tot de eerste ervaringen, die mij mijn duister binnenste ontsluierten.

Mijn geheugen is nooit bijzonder goed geweest. Ik zie mijn jeugd dan ook niet meer voor me als een doorlopende reeks van gebeurtenissen; maar herinner me alleen de enkele oogenblikken, waarop ik sterke - doorgaans onaangename - indrukken ontving.

Een van mijn eerste en pijnlijkste ondervindingen was mijn intrede op de lagere school. Wat ik me van die omgeving nog kan voorstellen is een groote, grauwe ruimte, waarin een massa giegelende kinderen bijeen zitten, bewaakt door een norsche onderwijzer. Vóór de klasse staat een reusachtig, zwart bord; tegen de grijze wanden hangen flets getinte, blinde kaarten. Duidelijker herinner ik me het gevoel van iets kleins, iets zwaks, iets nietigs te zijn, verlaten en verloren in een vijandige bende: het konijntje uit een van mijn prentenboeken, dat levend in een hok vol wilde beesten wordt gegooid. Dat al die oogen mij vijandig aankeken, besepte ik dadelijk en ofschoon er meer dan vijf en twintig jaren over

heen zijn gegaan, heeft niets die indruk van vijandigheid weer uit kunnen wisschen. Nog altijd moet ik het hok, met wilde dieren bevolkt, binnen gaan, zoodra ik me onder menschen wil bewegen en nooit vermag een redeneering het wantrouwen te onderdrukken, waarmee ik mijn zoogenaamde broeders nader.

Al gauw volgde mijn eerste vechtpartij, beter gezegd mijn eerste botsing, die op een vechtpartij had moeten uitloopen, maar inderdaad iendigde met mijn vlucht.

Geruime tijd had ik met instinctieve schuwheid alle grootere en forskere jongens weten te vermijden; eindelijk werd ik door één van hen net zoo lang getergd, dat mijn vuist in een overschuiming van drift hem een stomp toebracht.

‘Dat zal ik je betaald zetten!’ riep hij uit en toen bij het uitgaan zijn overmoedig schetterend stemgeluid achter me aanklonk op de trap, begreep ik wat er buiten volgen zou. De gedachte van stand te houden kwan wel in me op; maar ach, zoo flauwtjes!

Beneden gekomen keek ik een oogenblik verwilderd om me heen en toen zijn vierkant bruin gelaat boven eenige kleinere jongens in de deuiromlijsting verscheen, had ik ook in de verte een voortwandelende agent opgemerkt. Ik zette 't op een loopen en sloot me zwijgend bij de politiedienaar aan.

De man keek eens op me neer, maar zei niets.

De joelende jongenstroep volgde ons op een groote afstand.... en het werd me duidelijk, dat ik een lafaard was. -

Maar al te dikwijls heb ik de opmerking hooren maken: een mensch, die zijn fouten kent, is ook in staat ze uit te roeien. Ach, ach, wat moeten zij, die zoo spreken, met weinig zelfkennis bedeed zijn!

Stel, dat een gierigaard, uit schaamte over zijn ondeugd (dan kent hij 'm toch wel goed) handen vol geld uitdeelt. Hij schijnt vrijgevig te zijn geworden; maar is hier van iets meer sprake dan van een schijn? Zal hij in zijn binnenste niet altijd de tegenzin om weg te geven, waarin het kenmerk van de gierigheid bestaat, blijven gevoelen? Al leert een doofstomme verstaan, wat iemand zegt, hij kan 't daarom nog niet hooren! Mijn lafheid was volstrekt niet overwonnen, toen ik in mijn later leven, gewapend met de wetenschap, dat niemand mij oplette, soms een volle zaal dorst binnengaan. Voor het nieuwe, het onbekende ben ik altijd teruggedeinsd en toch heb ik er altijd naar gehunkerd.

Aan dergelijke tegenstrijdigheden is mijn ziel rijk. Ik snak bijvoorbeeld naar aandoeningen en ontwijk toch al, wat mijn gemoedsrust kan verstoren.

Dat de bekentenis van laf te zijn alle lezers dadelijk tegen me moet innemen, weet ik; maar begrijpen ze in hun onrechtvaardigheid niet, dat ik veel liever dapper ware geweest? Wat is 't toch onzinnig een mensch te veroordeelen om lichamelijke en geestelijke gebreken, waaraan hij immers volmaakt onschuldig is! Denkt iemand soms, dat hij er van geniet?

Is 't zoo prettig zich geminacht te weten?

Lafheid is de onvernietigbare worm gebleven, die aan de vervulling van al mijn wenschen heeft geknaagd en het zijn nog altijd mijn bangste nachten, wanneer ik in een droom weer voor 't eerst de school betreed, of het hazepad kies voor een sterker, dapperder individu.

Natuurlijk dacht ik als jongen niet, dat mijn vreesachtigheid onoverwinnelijk zou blijken. Integendeel maakte ik me diets, dat i van zelf verdwijnen moest voor een toenemende kennis van menschen en toestanden. Ik rekende er op, dat de ondervinding 'm zou vernietigen, terwijl i me juist beletten zou ondervinding op te doen. Nu was dit in zooverre toch juist gezien, als ook een opgedrongen ondervinding wel iets aan me had kunnen hervormen. Gesteld eens, dat er geen agent in de buurt was geweest, of wel, dat de omringende jongens mij het vluchten hadden belet. Dan zou ik wel tot tegenweer genoodzaakt zijn geworden en als mijn eerste antagonist eens geweken ware voor een toevallig raak aankomende vuistslag, wie wee hoeveel moed de zelfoverschatting me dan had ingeboezemd?

Met wat verstandige dwang hadden mijn ouders aan mijn ongelukkig bestaan dus wel een betere plooi kunnen geven. Evenwel, wie vraagt zich vóór het huwelijk af, of hij tot de uitoefening van zulk een verstandige dwang in staat is? Niet om onzentwil, maar omdat vader en moeder naar een aardig speelpopje verlangen, wordt een kind de levenstaak opgelegd. Intusschen fantaseerde ik als jongen mij het ideaal van een man, die altijd zeker is van zijn zaak en voorgevoelende, dat

ik nooit zulk een man zou worden, deed ik al mijn best hem ten minste uiterlijk na te bootsen.

Dit is - voor zoover ik me herinner - mijn eerste poging geweest om mijn ware natuur te verbergen onder een aangenomen rol. Naderhand ben ik in dit comedie-spelen zóó goed opgegaan, dat het mij - hoe slecht ik ook speelde - onmogelijk is geworden ooit weer eenvoudig mij-zelf te wezen. Beproefde ik 't nog eens, dan kwam ik me voor geen zelf meer te hebben, niets anders te zijn dan een zielloos organisme zonder één neiging, één afkeer, één opinie, één drang. In de regel echter riepen mijn neigingen en afkeeren, mijn opinies en drangen me toe: sluit ons op in je binnenste, want we zijn buiten model, verboden in de samenleving der menschen. En hoe beter ik mijn waar ik leerde verbergen onder een personnage de circonstance, hoe onverschilliger ik werd voor de verkeerdheid van mijn aandriften of daden, zoolang ze maar onopgemerkt bleven. Berouwd heeft me nooit iets anders dan een onhandigheid.

Was liegen een noodzakelijk gevolg van het rollenspelen, ik loog bovendien zonder noodzaak, ja, geheel zonder reden. Dat een jongen, die kattenkwaad heeft uitgevoerd, het niet zoo nauw met de waarheid neemt, wie zal zich daarover verwonderen? Waarom echter beweerde ik van Scheveningen te komen, wanneer ik in het Bosch had gewandeld? Waarom zei ik ongevraagd: we hebben platen bekeken, als ik met een kennis soldaatjes had opgezet? Tegenwoordig heeft die aandrang om in de eenvoudigste omstandigheden van het

leven iets anders dan de waarheid te zeggen, veel van zijn kracht verloren; maar nog altijd ben ik trager in het geven van een juist relaas dan in het opdisschen van een fabeltje. Ik heb wel eens moeite gedaan om te weten te komen, of mijn ouders misschien leugenaars waren geweest; maar die pogingen hebben tot geen resultaat geleid. Wie hen gekend hadden loochenden 't; doch hun verklaringen boezemden me geen vertrouwen in.

Stelen zonder liegen is ondenkbaar; liegen zonder stelen ook? Voor mij heeft het stelen alleen in mijn zeer jonge jaren veel verleidelijks gehad. Aan een gestolen knikker hechtte ik toen dubbele waarde en eer ik durfde rooken, stal ik al sigaren uit vaders schrijftafel. Bedriegt mijn geheugen me niet, dan nam ik zelden of nooit iets uit hebzucht weg. Wat mij aanlokte was het prikkelende van een plotselinge, onlogische verrijking.

Ook mijn kras egoïsme spruit niet voort uit groote gehechtheid aan mijn eigendom.

Veeleer is dit het product van mijn steeds binnenwaarts gerichte blik, die het leven en het leed van anderen niet opmerkt. Mijn kennissen - vrienden heb ik nooit gehad - kwamen er niet licht toe mij om een dienstbetoon te vragen; maar deden zij 't, dan weigerde ik zelden. Goedhartigheid was dit niet; daarvoor bleven ze mij te onverschillig; vermoedelijk dreef me de ijdelheid, die zich gestreeld voelde door het ongewone verzoek.

Dat deze ijdelheid me nooit eerezuchtig heeft kunnen maken, heb ik altijd toegeschreven aan lichamelijke zwakte. Elke

poging om te volharden greep mij zoodanig aan, dat ik slechts uitputting, geen bevrediging kon vinden in de overwinning van hinderpalen. Weinig dingen hebben mij in mijn jongelingsjaren meer verbaasd dan de ambitie van mijn medescholieren om elkander de loef af te steken. Als ik hen van plannen hoorde spreken om op één te komen, als ik de zenuwachtigheid gadesloeg, waarmee zij de cijfers van hun driemaandelijksche rapporten vergeleken, als ik hun buien van plezier-opofferende werklust waarnam, dan was 't me te moede, alsof ik, met mijn kalme onverschilligheid voor officieele onderscheidingen, met mijn volkomen gebrek aan belangstelling in het oordeel van mijn meesters en met mijn onleschbare dorst naar afwisselende pretjes, een wezen van geheel ander - ik gaf toe slechter - gehalte was dan al de overigen. De woorden: vooruitkomen en beroemd worden oefenden niet de minste aantrekkingskracht op mij uit. Wel begreep ik, dat iemand, die arm is, leeren moet, om later met zijn wetenschap geld te kunnen verdienen; maar de jongens hadden me verteld, dat mijn papa vermogend was: de omstandigheid, dat hij niets meer uitvoerde, scheen dit te bevestigen....waarom zou ik me dus moeite geven voor zulke onaangename dingen als algebra, cosmografie, of maten en gewichten? Was papa rijk genoeg, om zonder iets te verdienen zich al de pretjes te verschaffen, die hij begeerde, dan zou dit met mij - zijn eenige zoon - ook het geval zijn. Ik nam me wel voor andere, interessantere, avontuurlijkere plezieren op te zoeken dan papa deed, die alleen afleiding

voor zijn zenuwachtigheid en zeldzame spijzen of wijnen voor zijn gebrek aan eetlust scheen te verlangen; maar voor de verwezenlijking van mijn nog zeer onduidelijke idealen was 't stellig niet noodzakelijk, dat ik bijzonder goed kon rekenen of 's nachts de namen der sterren opnoemen. Ik leerde uitsluitend wat me een beetje toelachte, als geschiedenis, of wat ik meende later noodig te zullen hebben, als aardrijkskunde, vreemde talen en geen straffen, geen voorspiegelingen van belooningen, geen vriendelijke of deftige vermaningen waren in staat mij tot een krachtsinspanning te verleiden, waarvan het nut mij onduidelijk bleef. Zoo leuk mogelijk beredeneerde ik mijn gansche doen en laten, en de argumenten om iets te doen moesten al heel krachtig zijn, wilden zij over mijn aangeboren traagheid, die tot laten dreef, zegevieren. Dit voorzichtige stil-overwegen, deze afzondering van mijn actieve makkers, dit argwanend nooit-toegeven-aan-een-opwellings-van-het-oogenblik, bezorgden mij natuurlijk de reputatie van achterhoudend, gluiperig, loensch te zijn. Ik vernam 't wel eerst op latere leeftijd, maar had toch reeds als jongen het gevoel, dat niemand me mocht lijden.

Nu stond tegenover zooveel gebreken wel het voordeel, dat ik volstrekt niet afgunstig was; maar van naderbij beschouwd was dit een zuiver negatieve deugd. Ofschoon ik nooit iemands vermogen, iemands positie heb benijd, is naderhand mijn haat tegen de zoogenaamde normale menschen toch voortgekomen uit wangunst. Als knaap benijdde ik hun, dat

zij meer pret hadden, als jongeling, dat zij meer emotie's wisten te vinden, als man, dat zij tevreden konden zijn.

Veel minder dan anderen had ik met mijn kennissen of met ouderen omgang. Op school verveelde ik me, buiten staat mijn aandacht bij de les te bepalen; op straat zocht ik de eenzaamheid, uit vrees voor onzachte botsingen met ruwere makkers; te huis lieten een ziekelijke vader en een brommige moeder me geheel aan me zelf over.

Toch werd ik wel eens uitgevraagd en moesten die beleefdheden wel eens beantwoord worden. Zulke feestdagen waren voor mij marteldagen. Dan hoorde ik de andere jongens spreken over hun wedijveren, dat mij koud liet, over hun grappen, waaraan ik geen deel durfde nemen en nooit voelde ik mij eenzamer, meer verstooten dan in het gezelschap van mijn tijd- en tot op zekere hoogte lotgenooten. Ik stond buiten alles en, terwijl ik me verbeelde met mijn eerste mislukte vechtpartij de kring te hebben verlaten, zag ik geen kans er ooit weer in door te dringen.

Natuurlijk had dit ten gevolge, dat de anderen mij uitlachten, minachtten en soms allen tegelijk aanvielen. Dan moest ik me wel verdedigen en deed ik het òf met blinde wanhoopsrazernij òf met al de kleine list en valschheden, die tegenover zulk een overmacht de kansen eenigszins gelijkmaken. Dit belette echter niet, dat ik regelmatig het onderspit dolf en uit dit voortdurend-gevoed minderheidsbesef ontwikkelde zich een machteloze verbittering.

Van die verbittering, waartegenover geen liefde stond, was ik me reeds op mijn twaalfde jaar helder bewust; maar vele jaren van aanhoudende zelfbeschouwing en zelfontleding zijn noodig geweest om me te doen begrijpen, hoe i was opgegroeid en waarom i onuitroeibaar moest blijken.

Onderstusschen was de leeftijd voor me genaderd, waarin de vrouw haar invloed begint uit te oefenen op ons denken en handelen. Liever zou ik neerschrijven: ik werd man; maar het komt me voor, dat ik eigenlijk altijd een schuchtere, onhandige jongen ben gebleven. Het levenslustige krachtsgevoel, dat zoo dikwijls in overmoed ontaardt, heb ik nooit gekend. Voor mij bepaalde zich de ommekeer tot een wijziging in mijn eenzame overpeinzingen, die sterk erotisch werden getint en tot een verandering in mijn geheime liefhebberijen, die voorheen uit kleine diefstallen en andere streken hadden bestaan. Ook kreeg mijn comédie-spelen een nieuw karakter, daar ik nu bij voorkeur de eigenaardigheden van groote, geheimzinnige misdadigers of melancholische romanhelden trachtte na te bootsen. Bij dit fantaseeren van idealen bemerkte ik voor 't eerst, dat verschillende invloeden geheele verschillende mensen in mijn binnenste kunnen opwekken.

Ben ik doorgaans koud, onverschillig, belust op zingenot, onvatbaar voor altruïsme, een paar maten van Wagner, een glas Champagne, een mooie schilderij, een galm kerkmuziek zijn... of liever waren in staat me te vervullen met geestdriftige bewondering, spraakzame vriendelijkheid, cerebrale

vereering, zelfverloochenende liefde. Dan wordt het me te moede, alsof mijn traag bloed plotseling sneller gaat stroomen, of er spanning komt in mijn slappe zenuwen, of het licht, kleurig, levendig wordt in mijn mat, grijs, slaperig brein. Ik gruw van mijn gewoon nuchter ik met zijn leukheid tegenover alle belangen, alle banden van het leven, zijn vreemdsoortige begeerte om eens mensen, vooral vrouwen te pijnigen en terwijl de lust om een grootsch offer te brengen mijn ziel doorgloeit met een somber enthousiasme, verrijst voor mijn vochtige oogen de vlekkeloos schoone gestalte in het kuisch gesloten gewaad van haar, die ik geknield aanbid, maar nimmer zal bezitten.

Ook een weersverandering: een eerste lentezoelheid na een scherpe winter, een zonneschijn na een grijze regendag, een onweer of een storm na een drukkende stilte, ja, zelfs het opkomen en het ondergaan van zon en maan zijn bij machte me op te heffen tot een verhoogd, een intenser leven en daarom haat ik dan ook de effen zomer- of wintertijd niet minder dan de strakke middeluren van dag of nacht. Gelukkig d.i. tevreden, blij, hoopvol, gezond voel ik mij nooit, want als in mijn beste oogenblikken het verlangen naar een onbekend, overweldigend geluk me opbeurt uit mijn doffe dommel, dan ontwaakt tegelijkertijd mijn pijnlijke droefgeestigheid en welt - zonder dat ik weet waarom - een 'nooit, nooit' me voortdurend naar de lippen.

In welke phase ik dus verkeerde, de vrouw werd het overheerschende beeld van mijn mijmeren en naarmate ik

haar heviger begeerde, ging ik haar schroomvalliger uit de weg. In mijn kalme morgenstemming lag daaraan de vrees ten grondslag, dat ze mijn lust - die ik verboden, gemeen achtte - in mijn oogen zou lezen; in mijn schaarsche oogenblikken van opwindning was 't de angst, dat ik me in haar nabijheid belachelijk zou aanstellen.

O, wat heb ik toen heet begeerd; wat heb ik toen vurig bewonderd!

Evenals een droppel ontsnapte rozeolie een gansche zaal van heerlijke geur kan doortrekken, zou mijn heele leven met een verkwikkend aroma gedrenkt zijn geweest, als ik in die jaren een enkel oogenblik van bevrediging had mogen genieten! Wat geeft het, of wij rijk worden, als wij geen wenschen meer hebben? Wat baat het, of wij de genietingen maar voor het grijpen krijgen, wanneer onze zenuwen zijn afgestompt?

Mijn schoolmeester had een mooie dochter, die zich natuurlijk aan de weinige kostjongens elke dag vertoonde; maar voor mij slechts tweemaal 's weeks op de teekenles zichtbaar werd. Dan stond zij aan de hooge tafel naast me en achter het latwerk, waartegen onze voorbeelden hingen, kon ik steelsgewijs blikken werpen naar de blanke hals, de melkwitte slapen en de poezele handjes. Tracht ik haar beeld mij weer voor oogen te stellen, dan meen ik nu haar gelaatskleur eer voos te moeten noemen en haar ronde vormen niet te kunnen toeschrijven aan een gezonde ontwikkeling. Wat hiervan zij, in een nauw aansluitende jersey trokken haar gevulde armen, haar zware boezem, en

vooral haar mollige handjes mij onweerstaanbaar aan. Die handen waren zoo wit, zoo klein; ik verbeeldde me, dat ze ook zoo fluweelachtig zacht moesten zijn. De linker lag dikwijls de heele les door vlak naast me en dan was ik niet in staat iets uit te voeren, zoo fel streed mijn lust 'm aan te raken met mijn vrees voor een opschudding. 't Was me niet mogelijk de oogen er van af te wenden. Ik hoorde de vragen niet, die tot me gericht werden en stelde me soms aan als iemand, die maar half snik is. Mijn schuwheid werd in dit bijzondere geval nog versterkt door het gerucht, dat een Indische kostjongen, die ik om zijn reuze kracht en zijn uitdagende manieren altijd zorgvuldig verreed, met het meisje op zeer vertrouwelijke voet stond en dat onvoldaan begeeren, dat kampen met een verlamme vrees brachten me elke Woensdag en Zaterdag in zulk een koortsachtige overspanning gevolgd door afmatting, dat ik zelf niet meer wist, of ik naar de teekenles verlangde, dan wel 'm verafschuwde.

Op zekere Dinsdag werd de Indische jongen ziek en de gansche nacht verdiepte ik me in de vraag: zou ik nu durven? De volgende dag gaf ik in de morgen-uren op alle vragen onzinnige antwoorden; bij de aanvang van de teekenles stond ik met een gloeiend hoofd op mijn voorbeeld te staren, geeuwend en bevend van zenuwachtigheid, buiten staat mijn aandacht te vestigen, zonder stuur over mijn handen en voeten. De twee uren gingen voorbij; maar ik had evenmin een enkele juiste lijn getrokken als een poging gedaan om mijn brandend verlangen te bevredigen.

De Indische jongen werd eer erger dan beter; tegen de volgende Zaterdag was 't dus wederom: zou ik durven?

Tot halfweg de middag kwam er volstrekt geen beterschap. Mijn wangen gloeiden, mijn oogen staken, mijn lippen beefden en schijnbaar onophoudelijk bezig voerde ik in waarheid niemendal uit.

Toen viel er iets voor, dat me de driestheid gaf, waaraan ik behoefte had. De muziek van een doortrekkend regiment hief in de straat een opwekkende marsch aan en 't was, of deze schetterende akkoorden mij de slappe zenuwen spanden. Ik voelde een golf van kracht mijn aderen doorloopen en beeldde me in eensklaps alles te kunnen, alles te durven. Ik lei mijn hand op de mooie, witte vingers, waarvan mijn oogen al weer een uur lang zich geen seconde hadden afgewend en nu gebeurde, wat ik wist, dat gebeuren zou en toch voor onmogelijk hield.... zij trok niet terug.

Nog zie ik de bruine tafel achter het opgehangen voorbeeld, dat ons beveiligde voor onbescheiden blikken; nog hoor ik de marsch, die mij doorgloeide als een warme wijn en somtijds, vooral in het schemeruu van heldere voorjaarsdagen, wanneer het gedruisch van de stad verflauwt en in de verte een klok luidt, dan leeft onder andere verbleekte sensatie's ook de heerlijkheid van deze aanraking nog eenmaal in me op: het voorgevoel van een wellust, zooals ik er nooit een mocht genieten.

Weinige dagen later was de meester - wij zeiden natuurlijk: de oude - jarig.

Het geschenk, dat hem vereerd moest worden daargelaten, vierden wij dat feest elk jaar op onze eigen kosten. Meestal genoten we een goochelvertooning; deze keer hadden de rijke ouders van een paar zwakke tweelingen een hunner boerderijen ter beschikking gesteld voor een buitenpartij. Mij lachte dit uitstapje aanvankelijk weinig toe. Bij dat roovertje- of krijgertje spelen, dat haasje-over springen en stuivertjeverwisselen duchtte ik allerlei botsingen met sterkere jongens. Toen ik echter hoorde, dat zij mee zou gaan en de Indische jongen nog t' huis moest blijven, kreeg de zaak een gansch ander aanzien.

Door voorzichtig en zwijgend te dringen, te draaien, te sluipen lukte 't me in het rijtuig een plaatsje naast haar machtig te worden. Dit verzekerde me al vast haar buurschap voor ruim anderhalf uur en in de diepte van de barouchet kon ik gemakkelijk onder haar mantel het verrukkelijke handje omklemmen. Ook thans deed zij geen poging zich aan mijn greep te onttrekken en tegelijkertijd wist ze zoo ongedwongen met de andere jongens door te praten, dat ik me ongestoord aan mijn genot kon overgeven. Ik verbeeldde me nu te weten, wat liefde was en terwijl het verlangen om aan haar voeten, als een offer voor haar geluk, te mogen sterven mijn ziel met weemoed en mijn oogen met tranen vulde, groeide mijn vijandigheid jegens de andere jongens tot brutale verachting. Toen wij op de plaats uitstapten, had zij me nog geen woord toegevoegd. Zelfs deed ze, alsof de langdurige aanraking van onze handen niet tot haar bewustzijn was doorgedrongen!

Die zelfbeheersching leek me al te sterk. Ik verlangde niets liever dan een geheime verstandhouding, waarvan geen derde ooit iets zou ervaren; nu echter kwam de vraag in me op, of zij misschien het kind maar had laten begaan. Gepijnigd door de vrees, dat mijn genot al dadelijk weer tot een begoocheling zou verbleeken, weifelde ik in de eerste verwarrende drukte tusschen een kloek en hoopvol mee-springen, dartelen, stoeien, vechten met de luidruchtige bende, die haar omringde en een theatrale afzondering om aan de jongens te toonen, dat ik me verheven achtte boven hun vermaken en om Mina te doen gevoelen, dat zij mijn liefde miskende. Zonder recht te weten waarom, sloot ik me eindelijk bij een troepje aan, dat in een hoog gevulde hooibarg klom en reeds begon ik, op het hooi neergevlijd, mij te verdiepen in de plotselinge vernietiging van mijn luchtkasteel, toen ik tot mijn verbazing haar bruin haar, haar zware wenkbrauwen en haar groote, donkere oogen boven de rand zag opduiken. Ze naderde, keek me even aan en ging zwijgend naast me liggen. Ik vond geen woorden om te spreken en geen moed om me te verroeren.

Een poos stoeiden en schreeuwden de jongens nog om ons heen; toen kwam één van de bende op de inval naar een lagere barg te gaan om eieren te zoeken en, terwijl zij langs de steile rand afgleden, werd het stil en eenzaam onder het lage, donkere dak.

Gerustgesteld en aangemoedigd door haar geheel vrijwillige komst wilde ik weer mijn hand uitstrekken; maar nu rees zij,

op haar linker elleboog geleund, half overeind, streek met haar rechter vingers, als met een kam, door mijn haren en begon te praten.

‘Waarom heb je zo lang niets tegen me gezegd?’

Op deze vraag had ik me in 't minst niet voorbereid en toch was 't zoo natuurlijk, dat Mina 'm stelde. Alle jongens spraken haar toe, ik alleen durfde 't niet; maar voelde me wel diep gegriefd, dat het eerste woord niet van haar kant kwam. Ik zag de dwaasheid van mijn handelwijze helder in en ben toch in mijn verdere leven telkens weer op dezelfde klip gestrand. Juist in de gevallen, dat ik een vriendschappelijke, vertrouwelijke omgang wensch, belet me een geheimzinnige, onoverwinnelijke weerstand met wat vriendschap en wat vertrouwelijkheid van mijn kant tegemoet te komen. Ik maak me dan diets, dat ik mijn gezelschap niet op wil dringen; doch eigenlijk dient deze verklaring om aan een leelijke zaak een mooie glimp te geven.

Mijn antwoord aan Mina was zoo dwaas mogelijk:

Wel....ik had niets te zeggen.

‘Maar je wilde wel naar me kijken, hè.... vooral naar mijn handen. Zeg maar niet neen. Ik heb heel goed gezien, dat je je oogen er niet af kunt houden!’

Dat zij mijn bewondering had opgelet, trof me niet bijzonder; maar ik vond iets stuitends in de openhartigheid, waarmee zij dit bekende. Evenwel, zij had mijn onbescheiden kijken niet kwalijk genomen; dit gaf me de moed wat verder te gaan,

Dat komt, omdat ik nog nooit zulke mooie handen gezien heb.... Je bent heelemaal zoo mooi.... Mina.

Ik voelde mijn hoofd gloeiend rood worden; maar zij deed, alsof ze 't niet opmerkte, zei alleen:

‘Vin je’

en bleef me lang zwijgend aanstaren.

Eindelijk zeeg zij met een zucht weer achterover in het hooi neer en nadat wij, naast elkander uitgestrekt, een poosje gezwezen hadden, vroeg ze eensklaps:

‘Zeg eens, Termeer, hou je van me?’

Ik voelde mijn schuchterheid wijken, misschien doordat zij me niet meer aankeek; roerloos in de donker bruine bargkap turend antwoordde ik bijna flink:

Ik heb al zoo lang van je gehouden; maar ik dacht, dat jij meer op die gele Chinees was gesteld.

‘Jan Bronte?’

Precies.

‘Je lijkt wel gek! Ik zou zelf ziek worden van dat eeuwige hoesten.’

Weer richtte zij zich half op om met haar vingers door mijn haar te kunnen strijken. Ik greep naar haar hand. Om zich te verdedigen begon zij me te kietelen, wat ik in 't geheel niet velen kan en al stoeiend rolden we een tijd lang door het hooi heen en weder, sprongen op, vielen weer en begonnen al zenuwachtiger en zenuwachtiger te lachen. Toen pufte zij eensklaps van de warmte, riep uit, dat we weer stil moesten gaan liggen en vlijde zich neer.

Aanstands liet ik me naast haar vallen.

Nu wilde ik me dicht tegen haar aan drukken om fluisterend te herhalen, dat ik zoo dol veel van haar hield en zoo graag voor haar wilde sterven. Doch op dit oogenblik stroopte zij haar mouw tot aan de schouder op en strekte de bloote arm onder mijn hoofd uit.

‘Ga nu maar liggen of.... wil je soms niet?’

Als verblind door een schitterend visioen kon ik nauwelijks vorm en kleur onderscheiden. Ik zag maar iets heerlijk wits. Het duizelde me voor de oogen; mijn hoofd zonk neer en onder mijn hals de fluweelachtige weekheid gewaarwordend van haar zacht vel, voelde ik, dat het uit was met mijn aetherische, opofferende liefde. De hitte van het hooi doorgloeide mijn aderen met begeerte en door al mijn zenuwen liep een wellustige siddering. Ik hoorde het gegons van de jongens heel ver af; het zonlicht scheen me bij vlagen te verduisteren en een lust om de kleeren af te rukken van de blankheid, die ik naast me vermoedde, woelde als een koorts door mijn bloed, tintelde in mijn vingertoppen.

Toch dorst ik niet.

Lange tijd lag ik machteloos ten prooi aan de strijd, die mijn hevig verlangen en mijn verlamdende lafhartigheid samen streden; maar het einde was, dat mijn lafheid weer zegepraalde en dat de zeldzame tijd ledig voorbij joeg.

Misschien moest ik zeggen: mijn beter ik overwon; maar heeft dit beter ik nog recht op zijn naam, wanneer het ons in plaats van de zelfvoldoening en de tevredenheid, die op zulke

overwinningen heeten te volgen, slechts zelfverachting en spijt verschaft?

Heb ik ooit later in mijn ernstige pogingen om goed te zijn, iets genoten, waarbij ik in gedachten met evenveel voldoening verwijl, als ik thans met bittere onvoldaanheid terugdenk aan dat uur van lafheid, waarin ik 'fatsoenlijk' ben gebleven?

'Maar je zoudt je zelve in een zee van onaangenaamheden hebben gestort!'

Zelfzuchtig argument! Ik had dan toch ook een buitengewoon genot gesmaakt, terwijl ik nu maar op armzalige uitspattinkjes terug kan zien, die de zee van onaangenaamheden veranderd hebben in een walgelijk moeras.

De kracht, waarmee ik de zoogenaamd deugdzame, normale, maatschappelijk goede mensen heb benijd, bewijst genoegzaam voor de oprechtheid, waarmee ik gewenscht heb een van de hunne te mogen wezen. Nu deze wensch niet vervuld is geworden, omdat zijn vervulling onmogelijk was; nu ik noch de geoorloofde smarten heb geleden, noch de geoorloofde genoegens heb gesmaakt, nu vraag ik, waarom 't mij niet vergund zou geweest zijn naast mijn eigen ellende te kennen mijn eigen genot?

Mij verbaast het niet meer, dat de maatschappelijke samenleving uit zelfbehoud wezens, zooals ik er een ben, brandmerkt en bij de eerste geschikte gelegenheid opsluit of onder curateele plaatst; maar moet een ander er zich dan wel over verbazen, dat ik berouw gevoel over elk beetje ontsnapte

bevrediging, beslopen met de vreesachtigheid van een gejaagd roofdier?

‘Het ware uw plicht geweest u zelf te verbeteren, smaak in edelere genietingen te leeren krijgen.’

Heb ik 't dan niet gewild, niet vruchteloos beproefd?

Temmen door dwang, d.i. mishandelen door overmacht laat zich menig dier; maar eerst door een overerving van vele geslachten kunnen oude lusten afsterven en nieuwe er voor in de plaats treden.

Of Mina insgelijks teleurgesteld is geweest?

Ik geloofde destijds nog, dat iedere vrouw gerespecteerd wil worden en zeker is 't, dat zij nooit iets liet blijken, terwijl onze platonische liefde - na het vertrek van den Indischen jongen, die het klimaat niet kon verdragen - een chronisch karakter aannam. Behalve op de teekenlessen ontmoetten wij alleen dikwijls op straat. Waarschijnlijk spraken we dan over liefde; maar ofschoon ik er nog wel eens in slaag haar beeltenis in mijn geheugen terug te roepen en flauw weer de aandoeningen te gevoelen, die zij toen in me opwekte, kan ik me onmogelijk herinneren, wat we samen behandelden. Het geheel innerlijke leven, dat mijn aandacht meer en meer van de buitenwereld afleidde, was toen reeds bij me aangevangen. Ik deed geen poging om haar te doorgronden; maar verdiepte me uitsluitend in de emotie's door haar aanblik, haar aanraking, haar woorden, haar kussen in mijn gemoed verwekt. I enjoyed myself: te vertalen door: ik onderging het knagen van mijn zinnelijk begeeren of de druk van mijn

zelfverloochenend aanbidden. Nu eens bekoorde Mina mij als een verleidelijk vrouwelichaam, dat ik wilde zoenen en bijten, soms ook knijpen en slaan, dan weer had ik graag haar handen, haar hals, ja, zelfs haar mond met een sluier bedekt, om alleen in haar oogen te staren, lief te hebben en te sterven. In deze laatste gevoelstoestand was 't me volkomen onbegrijpelijk, dat ik nog kort geleden Mina met zoo'n gansch andere blik had beschouwd en beeldde ik me in nooit tot die leuke dierlijkheid terug te kunnen keeren; maar de opwinding verflauwde spoedig genoeg en dan werd het me even raadselachtig, dat die zaligmakende emotie zoo spoorloos was verdwenen.

Toch was er leven in een afwisseling van stemmingen groot genoeg om me aan een afwisseling van menschen in hetzelfde omhulsel te doen gelooven. Was echter een der vacantie's ingetreden, welke Mina geregeld buiten de stad bij haar familie doorbracht, dan verbleekten al mijn gevoelens tegelijkertijd en bleef in mijn ziel alleen een ondraaglijke dorheid achter. Niets lachte me meer toe; de vrijheid, waarvan - naar ik meende - ieder ander mensch genoot, leverde voor mij slechts grijze verveling op en zag ik Mina terug, dan ondervond ik niet alleen weer de verlamrende werking van mijn gewone schuwheid; maar dan boezemde zij me in de beginne zelfs een vreemdsoortige afkeer in. Ik vermeed haar even stelselmatig als mijn kameraden en het duurde lang, eer de oude gevoelens terugkeerden en de vroeger vertrouwelijkerheid weer opleefde.

Natuurlijk vroeg zij me dan naar een opheldering van mijn zonderling gedrag en moest ik allerlei wonderlijke leugens verzinnen om schijnbaar te verklaren, wat ik zelf niet begreep. Zoo menig auteur heeft beschreven hoe vreeselijk het is, als iemand zich bedrogen ziet in een ander. Hoe komt het, dat nog geen schrijver eens verteld heeft hoeveel erger het is bedrogen te zijn in je zelf? Wat me het meest ontstemde was de grievende overtuiging, dat ik niet de geringste aanleg bezat voor een der heldenrollen, waartoe ik me zelf wel eens in de toekomst bestemde. Voor een Don Juan ontbrak me de driestheid, voor een Ritter von Toggenburg de standvastigheid, voor een Raimondo Lullio de volharding in de Entsagung. Aan alle vluchtige en tegenstrijdige opwellingen was ik ten prooi, doordat geen ernstig streven in mijn ziel wortel kon schieten. Zelfs aan het genot was ik niet in staat trouw te blijven, wijl mijn lusteloosheid alles overweldigde, verkleurde en smoorde. Eer ik wist wat leven was, voelde ik me al langzaam afsterven en nu.... op nog geen veertigjarige leeftijd.... leef ik eigenlijk alleen nog in mijn verbeelding.

*
**

Intusschen had ik met goed gevolg mijn examen voor de Hoogere Burgerschool afgelegd.

Gewoon me zelf te onder- of liever andere mensen en elke moeilijkheid te overschatten, was ik over deze uitslag niet weinig verwonderd. Tegelijkertijd stemde i me treurig, omdat ik voelde, dat mijn verandering van school tevens mijn

verwijdering van Mina zou zijn. Wel maakten we allerhande afspraken, die ook een tijdlang werden nagekomen; maar allengs kwijnde onze verstandhouding weg, zonder me iets anders na te laten dan het gevoel van onvoldaanheid, dat nog altijd aan haar herinnering verbonden is. Mijn liefde verdween als een regendruppel in heet duinzand; wat achterbleef was een vuil bruine plek.

Mijn Burgerschool-jaren werden gekenmerkt door een steeds klimmende angstvalligheid tegenover het vrouwelijk geslacht, gepaard aan een groeiende afkeer van mannelijk gezelschap. Ik werd al schuwer en schuwer, voelde me alleen in de eenzaamheid op mijn gemak en besepte toch, dat ik mijn dorst naar genietingen van allerhande aard nooit in deze eenzaamheid zou kunnen lesschen.

Mijn levenskracht was groot genoeg om duizenderlei begeerten in me op te wekken; maar scheen te zwak om één dier begeerten te bevredigen. Elke avond nam ik me voor de volgende dag moediger te zijn en elke volgende morgen volhardde ik als verlamd in de saaie sleur. Hoeveel verhalen me ook ter oore kwamen van stoute stukjes door andere jongelui uitgehaald, de vrees voor mislukking en spot was de ketting aan mijn voet, die mijn vrijheid van handelen beperkte.

Toch droomde ik nog altijd van een betere toekomst, die aan zou breken, zoodra ik maar geheel en al mijn eigen meester was en, door middel van wijn of likeur, slaagde ik er zelfs in mij hallucinatie's te bezorgen van de ideale vrouw, wier bezit

zoowel de nuchtere genierter van 's morgens als de overspannen dweper van 's avonds in me bevredigen zou.

Zoo doorleefde ik oogenblikken van genotvolle opwindung, waarin ik 's winters gedichten las, 's zomers buiten rond dwaalde en alle schakeeringen der liefde in mijn fantasie genoot; maar een drukkend voor gevoel, dat de werkelijkheid nooit aan mijn verwachtingen zou beantwoorden en ik altijd dezelfde onhandige lafaard zou blijven, trok over dit zonnig zieleleven de zwarte wolkschaduwen der zwaarmoedigheid heen.

Dan was 't uit met mijn roes en zag ik alles weer oversaand door het terugstootende grijs van de alledaagsheid. Met een zwaar hoofd sloop ik naar bed en niet zelden sloot ik toen reeds de oogen met het ver langen nooit weer te zullen ontwaken.

In het leeren was ik noch bijzonder vlug, noch bijzonder achterlijk. Meestal nam ik in elk nieuw vak een goede aanloop om dan langzamerhand te vertragen en ten slotte zelfs wat achteruit te gaan. Dat bijna elke studie me gauw verveelde, was misschien eer een gevolg dan de oorzaak van dit verschijnsel. Zelfs in mijn lievelingsvakken als scheikunde, physica en literatuur raakte ik spoedig in de war en dan maakte ik tegenover minder gevorderden zulk een treurig figuur, dat mijn gebrek aan eerezucht mij niet tegen moedeloosheid kon vrijwaren. Voor mij, evenals voor de negers, scheen de hooste grenslijn van intellectueele ontwikkeling erg laag te liggen en beteekende het dus

niemendal, of ik 'm langzaam kruipend dan wel met één vlugge sprong bereikte. Er over heen kwam ik toch niet.

Het spreekt van zelf, dat, na een goed begin vol ijverige vorderingen, niemand de ware reden van deze vertraging en deze verslapping bevroedde. Alles werd aan onwil toegeschreven en omdat ik me zelf destijds nog niet zoo goed doorgrondde als tegenwoordig; maar wel besepte, dat me onrecht werd gedaan, zweeg ik op die verwijten en verschanste ik me in een ongenaakbare stugheid. Op deze wijze nam mijn vijandigheid tegenover kameraden en leeraren nog immer toe, om zich uit te breiden tot de curatoren, mijn ouders en alle niet-onbeduidende menschen, met wie ik in aanraking kwam Het was me, of ik op ieders gelaat mijn veroordeeling las en ik voelde, dat die rechters me niet kenden. Had ik toen maar ingezien, dat in de regel de onverschilligheid van de menschen hun strengheid erg verzacht.

Buiten staat mijn leven door eigen kracht te verbeteren, vestigde ik telkens mijn hoop op de veranderingen, waartoe ik gedwongen werd. Voor iedere jongen zijn verwisselingen van school, opklimmingen naar hogere klassen ommekeeren in zijn bestaan; ik hoopte vruchteloos, dat ze ook tot revolutie's in mijn binnenste zouden worden. Ik kon me vast voornemen onder nieuwe makkers niet langer schuw, tegenover nieuwe meesters niet langer wantrouwend te zullen zijn, de invloed van de nieuwe omgeving was integendeel, dat ik nog angstvalliger, nog achterdochtiger,